

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 czerwca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)
SSN Bohdan Bieniek (sprawozdawca)
SSN Romualda Spyt

w sprawie z powództwa P. K.
przeciwko Aresztowi Śledczemu w L.
o świadczenie - przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 15 czerwca 2023 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie
z dnia 29 września 2020 r., sygn. akt VIII Pa 63/20,

**uchyla zaskarżony wyrok w całości oraz poprzedzający go
wyrok Sądu Rejonowego Lublin - Zachód w Lublinie z dnia 18
czerwca 2019 r. i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego Sądowi
pierwszej Instancji.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie, wyrokiem z dnia 18 czerwca 2019 r., po rozpoznaniu sprawy z powództwa P. K. przeciwko Aresztowi Śledczemu w L. o przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego, oddalił powództwo (pkt I) i orzekł o kosztach procesu (pkt II i III).

Sąd Rejonowy ustalił, że powód został przyjęty do służby w Służbie Więziennej w dniu 30 kwietnia 2004 r., a od dnia 10 kwietnia 2017 r. został mianowany na stanowisko starszego strażnika działu ochrony. W dniu 31 stycznia 2018 r. został zwolniony ze służby.

Pismem z dnia 20 grudnia 2017 r., które wpłynęło do Aresztu Śledczego w L. 30 stycznia 2018 r., powód wystąpił do dyrektora Aresztu Śledczego w L. z wnioskiem o dofinansowanie na zakup mieszkania. W treści pisma wskazał, że chce kupić mieszkanie i wnosi o dofinansowanie jego kupna. Ponadto wniósł o dofinansowanie remontu mieszkania. Wniosek ten nie zawierał żadnej dokumentacji, dlatego pismem z dnia 22 lutego 2018 r. Dyrektor Aresztu Śledczego w L. wezwał powoda do uzupełnienia wniosku oraz dołączenia niezbędnej do jego rozpatrzenia dokumentacji, w terminie 10 dni od daty otrzymania wezwania. Powód zwrócił się do pozwanego o wydłużenie terminu do uzupełnienia wniosku, podając, że obecnie jest osadzony jako osoba tymczasowo aresztowana i nie ma możliwości uzupełnienia wniosku.

W odpowiedzi dyrektor Aresztu Śledczego w L., poinformował powoda, że nie zachodzi możliwość przedłużenia, po raz kolejny, terminu do uzupełnienia złożonego wniosku o przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego.

W dniu 17 maja 2018 r. dyrektor Aresztu Śledczego w L., działając na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2010 r. w sprawie przyznawania pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego funkcjonariuszowi Służby Więziennej (jednolity tekst: Dz.U. z 2010 r. Nr 147, poz. 986) odmówił rozpatrzenia wniosku powoda o przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego z dnia 20 grudnia 2017 r. W uzasadnieniu stanowiska wskazano, że powód wezwanie do uzupełnienia wniosku oraz dołączanie niezbędnej do rozpatrzenia wniosku dokumentacji otrzymał w dniu 30 marca 2018 r. Termin do uzupełniania wniosku upłynął w dniu 10 kwietnia 2018 r.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że ustawodawca uzależnił pomoc finansową od spełnienia trzech przesłanek. Wymaga mianowicie, aby funkcjonariusz, po pierwsze, spełniał warunki do przydzielenia mu lokalu na podstawie decyzji administracyjnej (art. 184 ust. 1 w związku z art. 172 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 2470, dalej jako ustawa); po drugie, nie uzyskał przydziału lokalu; po trzecie, podjął czynności prawne zmierzające do uzyskania lokalu mieszkalnego. Uprawnienie do pomocy finansowej w celu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych ocenia się na datę złożenia wniosku o nią, badając czy funkcjonariusz przed tym dniem zaciągnął zobowiązanie „na uzyskanie lokalu mieszkalnego” w celu „zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych”. Istotne jest więc, aby datę powstania stosunku zobowiązaniowego poprzedzał stan „niezaspokojenia potrzeb mieszkaniowych”.

Sąd Rejonowy stwierdził, że w ustalonym stanie faktycznym nieuzupełnienie przez powoda braków formalnych podania, w postępowaniu przed organem pierwszej instancji (w tym przypadku jest nim Dyrektor Areszt Śledczego w L.), powoduje pozostawienie jego wniosku bez rozpoznania.

Sąd Okręgowy w Lublinie, wyrokiem z dnia 29 września 2020 r., oddalił apelację powoda. W pierwszej kolejności Sąd Okręgowy wyjaśnił wątek przyznania powodowi pełnomocnika z urzędu i brak woli powoda do współpracy z wyznaczonym pełnomocnikiem. W wyniku uprawnomocnienia się postanowienia o cofnięciu pomocy prawnej z urzędu postępowanie było kontynuowane i Sąd pierwszej instancji wezwał powoda do stawiennictwa osobistego celem przesłuchania (od dnia 7 grudnia 2018 r. powód przebywał na wolności). Powód odebrał w dniu 20 maja 2019 r. wezwanie na rozprawę, ale nie stawiał się na nią i nie usprawiedliwił nieobecności. Tym samym prawidłowo Sąd pierwszej instancji uznał jego niestawiennictwo za nieusprawiedliwione i pominął dowód z przesłuchania powoda w charakterze strony. Dlatego nie można mówić w sprawie o pozbawieniu uprawnionego możliwości obrony swych praw.

Dalej Sąd wskazał, że powód powinien udokumentować podjęcie kroków zmierzających do nabycia lokalu w dacie złożenia wniosku o pomoc. Tymczasem nie wykazał tego ani w dacie złożenia wniosku, ani po wezwaniu do uzupełnienia braków, a przede wszystkim w toku postępowania sądowego. Ostatecznie Sąd Okręgowy

przyjął, że kwestia czy Dyrektor Aresztu Śledczego w L. nie miał podstawy do wydania decyzji, bez przedłużenia powodowi terminu na złożenie dowodów potwierdzających jego uprawnienie do uzyskania pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego jest bez znaczenia, bo powód nie złożył takich dowodów, także w postępowaniu sądowym, mimo że miał ustanowionego pełnomocnika z urzędu. Tym samym nie udowodnił, że prawo takie mu przysługiwało.

Skargę kasacyjną w imieniu powoda wywiódł pełnomocnik z urzędu, zaskarżając wyrok Sądu Okręgowego w całości.

W podstawach kasacyjnych wskazał na naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy, to jest (-) art. 67 § 2 k.p.c. oraz art. 194 § 1 k.p.c. w związku z art. 477 k.p.c., przez rozpoznanie sprawy w sytuacji braku zdolności sądowej po stronie pozwanej, który to brak nie został uzupełniony przez wezwanie do udziału w sprawie Skarbu Państwa – Aresztu Śledczego w L. w charakterze pozwanego, co w konsekwencji doprowadziło do nieważności postępowania, spowodowanej brakiem zdolności sądowej strony pozwanej, zgodnie z treścią art. 379 pkt 2 k.p.c.; (-) art. 386 § 2 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 2 k.p.c. oraz art. 67 § 2 k.p.c., przez niedostrzeżenie i niestwierdzenie przez sąd odwoławczy nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji, a w konsekwencji zaniechanie zniesienia postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i nieprzekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Mając powyższe na uwadze, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu pierwszej instancji, zniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością, to jest w zakresie postępowania odwoławczego oraz postępowania przed Sądem pierwszej instancji oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu, pozostawiając jemu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Odpowiedź na skargę kasacyjną złożył pozwany Areszt Śledczy w L., wnosząc o oddalenie skargi oraz zasądzenie na rzecz pozwanego od powoda kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych. W uzasadnieniu wskazano, że nie zachodzi nieważność postępowania, gdyż okoliczność wadliwego oznaczenia strony pozwanej ma charakter oczywistej omyłki pisarskiej, zaś w sprawie występował właściwy podmiot (Skarb Państwa – Areszt Śledczy w L.).

Odpowiedź na skargę kasacyjną złożył także Skarb Państwa – Areszt Śledczy w L., reprezentowany przez Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej, wnosząc również oddalenie skargi kasacyjnej oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego Skarbu Państwa - Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kosztów zastępstwa prawnego według norm przepisanych. W uzasadnieniu wskazano, że w sprawie nie zachodzi nieważność postępowania, a uściślenie strony pozwanej nastąpiło w toku postępowania, ponieważ zarówno w pismach procesowych powoda, jak i pozwanego strona pozwana była oznaczana jako Skarb Państwa, co wskazuje na to, że intencją powoda było pozwanie podmiotu, który posiada zdolność sądową.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się zasadna. Punkt wyjścia do oceny zarzutów procesowych stanowi wątek podmiotowy (między, jakimi stronami powinien toczyć się spór) oraz rodzaj wniesionego żądania (tu wniosek o dofinansowanie zakupu mieszkania).

Przedmiotowa kwestia została już wyjaśniona w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 22 września 2016 r., III PZP 7/15 (OSNP 2016 nr 8, poz. 99), w której wskazano, że stroną pozwaną w sprawie z odwołania funkcjonariusza Służby Więziennej od orzeczenia oraz postanowienia kończącego postępowanie dyscyplinarne jest Skarb Państwa - jednostka organizacyjna, której kierownik wydał to orzeczenie lub postanowienie. Przytoczony judykant nawiązuje do uchwały składu siedmiu Sądu Najwyższego z dnia 13 sierpnia 2013 r., III PZP 5/13 (OSNP 2016 nr 10, poz. 125), w myśl której funkcjonariusz Służby Więziennej może skutecznie dochodzić przed sądem pracy zasądzenia od Skarbu Państwa - właściwego Zakładu Karnego odpowiedniej kwoty tytułem pomocy finansowej na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych.

Także w sprawach funkcjonariuszy innych służb (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2021 r., II PSKP 6/21, LEX nr 3117767 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2022 r., I PSKP 64/21, LEX nr 3341009) ten kierunek wykładni prawa został zaaprobowany.

O ile sprawy funkcjonariuszy przed sądami powszechnymi są rozpoznawane w postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy, o tyle państwowa jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej nie ma w nich własnej zdolności sądowej i procesowej (nie stosuje się art. 460 § 1 k.p.c.), gdyż nie na ona statusu pracodawcy, skoro stron nie łączył taki węzeł prawny (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 13 sierpnia 2013 r., III PZP 4/13, OSNP 2014 nr 1, poz. 1 oraz M. Dziurda: Skarb Państwa w procesie cywilnym - problemy wciąż aktualne, Polski Proces Cywilny 2016 nr 3, s. 373; T. Kuczyński: Obowiązek równego traktowania i przeciwdziałania mobbingowi w niepracowniczym stosunku służbowym, PiZS 2017 nr 10, s. 2).

W aspekcie materialnoprawnym w takich sprawach legitymowany biernie jest Skarb Państwa (właściwa jednostka organizacyjna, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie lub organ jednostki nadrzędnej - art. 67 § 2 k.p.c.), bo tylko on ma zdolność sądową i procesową. Wobec tego obowiązują w takich sprawach zasady reprezentacji procesowej Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną RP, w tym wyłączone zastępstwo Skarbu Państwa przed Sądem Najwyższym (art. 4 i 7 ustawy z dnia 15 grudnia 2016 r. o Prokuraturze Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 2180; por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 22 listopada 2012 r., I PK 163/12, LEX nr 1515356 i z dnia 9 maja 2019 r., I PK 245/17, OSNP 2020 nr 6, poz. 49 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2014 r., II PK 98/13, OSNP 2015 nr 3, poz. 37).

Roszczenie, jakie przedstawił powód jest wywodzone z administracyjnoprawnego stosunku służbowego, a więc stroną pozwaną powinien być Skarb Państwa reprezentowany przez właściwy Areszt Śledczy (por. teza 2. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2020 r., III PZP 7/19, OSNP 2020 nr 7, poz. 63).

Nie można zaaprobować poglądu wyrażonego w odpowiedziach na skargę kasacyjną, że intencją powoda było pozwanie Skarbu Państwa – Aresztu Śledczego w L., reprezentowanego przez Dyrektora tej jednostki. W pozwie i kolejnych pismach powoda (licznych *nota bene*) jednoznacznie wskazywano, kto jest stroną pozwaną. Owszem w piśmie jednego z pełnomocników pojawiało się prawidłowe oznaczenie strony przeciwnej (na przykład k-76), jednak w dalszej części procesu strona

pozwana była określana, tak jak zostało to ujęte w zaskarżonym wyroku. Dodać należy jeszcze, że w odpowiedzi na pozew wskazano, że stroną jest Areszt Śledczym w L. i ten podmiot udzielił pełnomocnictwa radcy prawnemu do występowania w sprawie. Powód w toku procesu nie modyfikował oznaczenia strony pozwanej, jak też pozwana strona nie podnosiła zarzutu braku legitymacji w procesie. Nie można przeto twierdzić, że doszło li tylko do niedokładnego oznaczenia strony pozwanej.

Gospodarzem procesu jest powód. To on jest zobowiązany do określenia przeciwko komu wytoczył powództwo. Nie można też tracić z pola widzenia, czy w procesie po stronie powodowej działa profesjonalny pełnomocnik. Ma to takie znaczenie, że sąd pracy stwierdziwszy, że pozwana jednostka organizacyjna nieposiadająca zdolności prawnej nie jest pracodawcą (art. 460 k.p.c.), nie może oddalić powództwa z powodu braku legitymacji biernej tej jednostki (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2018 r., I PK 351/16, OSNP 2018 nr 12, poz. 156). Z drugiej strony skutki nieprawidłowego oznaczenia ponosi wnoszący pismo. Jeżeli w pozwie wskazana została jednostka organizacyjna nie posiadająca zdolności sądowej, obowiązkiem sądu jest odrzucić pozew na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c., z zastrzeżeniem art. 464 § 1 k.p.c. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2017 r., II PK 93/16, LEX nr 3543040).

Dlatego orzekające w sprawie sądy nie mogą pozostać pasywne (zwłaszcza Sąd pierwszej instancji) w odniesieniu do prawidłowego oznaczenia strony pozwanej, skoro możliwe jest wezwanie z urzędu do udziału w sprawie podmiotu, który winien być pozwany w sprawie, chyba że funkcjonariusz sprzeciwi się temu wyraźnie, gdyż będzie (art. 194 § 1 w związku z art. 477 k.p.c.). Skoro dany spór toczy się przed sądem pracy, to uprawnieniem Przewodniczego jest opcja pouczenia powoda (funkcjonariusza) o roszczeniach wynikających z przytoczonych przez niego faktów. W tym obszarze mieści się zagadnienie dotyczące właściwego określenia strony pozwanej.

W orzecznictwie przyjmuje się jednolicie, że na podstawie art. 350 § 1 k.p.c. można sprostować niewłaściwe oznaczenie strony, bez konieczności podmiotowego przekształcenia powództwa. Jest to wprawdzie w znacznej części problem legitymacji biernej (por. orzeczenia Sądu Najwyższego: z dnia 18 czerwca 1998 r., II CKN 817/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 16; z dnia 9 sierpnia 2000 r., I CKN 749/00,

LEX nr 52784; z dnia 10 grudnia 2001 r., I PZ 93/01, OSNP 2003 nr 24, poz. 597; z dnia 9 sierpnia 2005 r., III PK 63/05, OSNP 2006 nr 11-12, poz. 180; z dnia 13 października 2008 r., II CSK 187/08, LEX nr 577164; z dnia 28 października 2009 r., I PK 95/09, LEX nr 558565 oraz z dnia 14 września 2016 r., III CSK 309/15 LEX nr 2186573; por. w literaturze: T. Ereciński (red.), P. Grzegorzczak, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, K. Weitz: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze, wyd. V, Warszawa 2016 - art. 350; M. Szymanowski: Granice sprostowania orzeczenia w postępowaniu cywilnym, skutki ich przekroczenia, próba nowego spojrzenia, Radca Prawny. Zeszyty naukowe 2018 nr 1, s. 79). Możliwe jest jednak (także w postępowaniu apelacyjnym) sprostowanie przez sąd niewłaściwego oznaczenia strony pozwanej, co do tożsamości której nie ma wątpliwości (chodzi o niewłaściwe oznaczenie strony, a nie o niewłaściwy dobór podmiotów procesu).

Summa smummarum, uzasadnione okazały się zarzuty procesowe skargi kasacyjnej i z tych względów orzeczono jak na wstępie (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c.).

(A.GM)

[ms]